

ARFOR

CREU GWAITH - CEFNOGI'R IAITH

DIWEDDARIAD RHAGLEN ARFOR 2 HYD AT FIS MAWRTH 2025

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Cyngor Sir
CEREDIGION
County Council

Ariennir gan
Lywodraeth Cymru
Funded by
Welsh Government

ARDAL WEITHREDU ARFOR

CYFLWYNIAD

Ers 2022 mae ARFOR 2 wedi bod yn gweithredu ar draws Sir Gâr, Ceredigion, Gwynedd ac Ynys Môn er mwyn datblygu'r economi leol a chynyddu gwelededd a defnydd o'r Gymraeg yn y cymunedau hynny lle mae canran uchel o'r boblogaeth yn siaradwyr Cymraeg. Drwy amrywiaeth eang o raglenni a ffrydiau gwaith, mae ARFOR wedi sicrhau ymyraethau arloesol a phellgyrhaeddol o blaid yr iaith a'r economi leol yn yr ardaloedd hyn, sydd wedi cael effaith gadarnhaol ar nifer helaeth o gymunedau, busnesau ac unigolion lleol.

Diffiniwyd nod creiddiol Rhaglen ARFOR fel "Cefnogi'r cymunedau sy'n gadarnleoedd y Gymraeg i ffynnu drwy ymyraethau economaidd fydd hefyd yn cyfrannu at gynyddu cyfleoedd i weld a defnyddio'r Gymraeg yn ddyddiol". Yn sicr, fe ellid datgan yn hyderus fod holl ymyraethau'r rhaglen wedi cyfrannu at sicrhau fod y nod hwn wedi ei gyrraedd, a bod yna werthfawrogiad gwirioneddol ar lawr gwlad ar gyfer y cyfleoedd mae'r rhaglen wedi eu darparu.

Rhan allweddol o'r gwaith hwn, ac un o'r canlyniadau pwysicaf wrth ystyried traweffaith hirdymor y prosiect, yw llwyddiant ARFOR wrth hwyluso a chreu partneriaethau a rhwydweithiau newydd. Bellach mae rhanddeiliaid ar draws y rhanbarth yn adnabod ei gilydd, yn ymwybodol o'r gwaith sy'n cael ei wneud mewn ardaloedd eraill, ac yn fwy parod ac â mwy o allu i gyd-weithio ar brosiectau o bob math. Mae'r awch yma i gyd weithio o blaid y Gymraeg ac economïau cymunedau Cymraeg eu hiaith yn torri ar draws ffiniau daearyddol a meysydd gwaith unigol, ac rydym wedi bod yn ffodus iawn i allu dod â'r Sector Cyhoeddus, y Sector Preifat a'r Trydydd Sector ynghyd yn hyn o beth. Rydym yn hollol argyhoeddedig fod angen i'r gwaith hwn barhau yn y dyfodol, a bod angen adeiladu a datblygu ar y seiliau cadarn o gydweithio creadigol sydd wedi eu gosod gan ARFOR 2.

Rydym hefyd wedi gweld cydweithio rhwng cynlluniau lleol wedi'u cefnogi gan ARFOR a rhaglenni cenedlaethol gan gynnwys Partneriaethau Sgiliau Rhanbarthol, Sgiliau Cymru a Comisiynydd yr Iaith Gymraeg.

Mae hyn wedi sicrhau nid yn unig fod gwerth yn cael ei ychwanegu i Raglen ARFOR,

ond fod gwaith ARFOR yn derbyn sylw a chydabyddiaeth ehangach gyda mwy o gyfleoedd i gydweithio yn dyfod o'r herwydd.

Yn greiddiol i'r holl raglen mae'r amcanion strategol, sydd wedi llywio a chyfeirio pob cam o'r broses. Hanfodion y strategaeth yw:

- 1. Creu cyfleoedd i bobl a theuluoedd ifanc o dan 35 mlwydd oed i aros neu ddychwelyd i'w cymunedau cynhenid,** gan eu cefnogi i lwyddo yn eu hardaloedd lleol drwy ddilyn mentrau newydd a datblygu gyrfaedd iddynt gael sicrhau bywoliaeth sy'n cyd-fynd â'u huchelgeisiau.
- 2. Creu cymunedau mentrus o fewn rhanbarth ARFOR drwy gefnogi mentrau busnes a chymunedol oedd yn ceisio cadw a chynyddu cyfoeth lleol** gan eu hysgogi i fanteisio ar adnoddau, hunaniaeth a nodweddion unigryw eu hardaloedd lleol er mwyn gwneud hyn.
- 3. Cynyddu'r budd a geir o weithgarwch y prosiect drwy sicrhau cydweithio cyson a pharhaus.** Yn greiddiol i hyn oedd egwyddorion o ddysgu drwy wneud ac o rannu arferion da o fewn cymunedau gan ehangu ac ymledu'r arferion hyn i ardaloedd eraill tra hefyd yn sicrhau bod unrhyw ymyraethau'n cael eu teilwra ar gyfer amgylchiadau lleol.
- 4. Cryfhau hunaniaeth cymunedau sydd â dwysedd uchel o siaradwyr Cymraeg o ran canran drwy gefnogi, hybu a hyrwyddo defnydd a gwelededd y Gymraeg yn yr ardaloedd hyn.** Elfen hanfodol o hyn oedd pwysleisio balchder bro, naws am le a theyrngarwch lleol mewn cymunedau unigol tra hefyd yn helpu i ddangos y nodweddion, yr amodau a'r ffactorau sy'n gyffredin i'r rhanbarth cyfan.

Pwrpas yr adroddiad hwn yw adrodd ar ganlyniadau'r rhaglen hyd at ddiwedd mis Mawrth 2025 gan ddarparu trosolwg o'r ffrydiau gwaith a rhoi enghreifftiau o rai o'r nifer fawr o fudiadau ac unigolion o ar draws y rhanbarth sydd wedi elwa o'r rhaglen ac sydd wedi gweld newid gwirioneddol yn eu cymunedau, busnesau a'u bywydau o'r herwydd.

BETH MAE ARFOR WEDI'I OLYGU I WYNEDD, MÔN, CEREDIGION A SIR GÂR?

GWYNEDD

Y Cyngorydd Nia Jeffreys, Arweinydd Cyngor Gwynedd:

Mae'r Rhaglen ARFOR wedi amlygu gwerth y Gymraeg mewn materion datblygu economaidd ac wedi cryfhau'r iaith fel iaith fusnes a chymunedol yng Ngwynedd. Mae'n agenda werthfawr mewn ardaloedd â dwysedd uchel o siaradwyr Cymraeg fel Gwynedd, yn enwedig wrth geisio am filiwn o siaradwyr Cymraeg yn genedlaethol erbyn 2050. Mae angen am swyddi da yng Ngwynedd, am gyfleon datblygu busnes, ac am agenda datblygu economaidd sy'n rhoi'r Gymraeg yn gyntaf – ac mae'r Rhaglen ARFOR wedi ymateb yn llwyddiannus i'r anghenion hyn. Hoffwn gydnabod pa mor arloesol oedd y Rhaglen wrth blethu materion cynllunio ieithyddol a datblygu economaidd, yn ogystal â'i rôl allweddol wrth gefnogi ein pobl ifanc i aros yng Ngwynedd neu ddychwelyd i fyw a gweithio.

YNYS MÔN

Y Cyngorydd Gary Pritchard, Arweinydd y Cyngor a'r Deilydd Portffolio Datblygu Economaidd:

Mae llwyddiant Rhaglen ARFOR yn amlwg yma ar Ynys Môn, gan gyfrannu at amcanion y Cyngor i ddatblygu'r economi a chefnogi'r Gymraeg. Mae'r rhaglen wedi galluogi nifer o fusnesau hen a newydd, bach a chanolig, i ddatblygu, yn ogystal â chreu cyfleoedd gwaith newydd i bobl leol. Roedd yn braf gweld nifer o fusnesau lleol yn tynnu sylw at yr iaith Gymraeg o fewn eu sefydliadau, gwasanaethau newydd yn cael eu cyflwyno, a gweithgareddau i gefnogi dyfodol lleol i'n pobl ifanc.

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

CEREDIGION

Y Cyngorydd Bryan Davies, Arweinydd Cyngor Ceredigion:

Yng Ngheredigion mae ARFOR wedi ein galluogi ni i dorri tir newydd, drwy gynnig cyfleoedd i'n pobl ifanc fentro ym myd busnes a gweld bod dim rhaid gadael yr ardal i lwyddo, mae hefyd wedi galluogi busnesau sy'n bodoli'n barod i ddatblygu a chyfrannu tuag at dwf economaidd Ceredigion.

Cyngor Sir
CEREDIGION
County Council

SIR GÂR

Y Cyngorydd Darren Price, Arweinydd Cyngor Sir Gâr:

Mae buddsoddiad Rhaglen ARFOR yn ein pobl ifanc a'r Gymraeg wedi golygu bod Sir Gâr ei hun ar ei hennill. Yr yr hinsawdd economaidd ohoni, mae manteisio ar bob cyfle posib i wella ein heconomi leol, er budd cenedlaethau'r dyfodol, yn werthfawr iawn.

Braf oedd gweld busnesau Sir Gâr yn ymroi i godi'r defnydd o'r Gymraeg ym myd busnes a'u hawydd i fuddsoddi er mwyn tyfu'n economaidd.

Rydym wedi croesawu buddsoddiad Rhaglen ARFOR gan Lywodraeth Cymru. Mae wedi bod yn bleser cyd-weithio'n agos gydag awdurdodau lleol eraill y gorllewin drwy gydol y rhaglen. Edrychwn ymlaen at fuddsoddiad pellach i gefnogi pobl ifanc a busnesau Sir Gâr.

TROSOLWG O'R FFYRDIAU GWAITH

Rhannwyd ARFOR 2 yn 5 ffrwd gwaith a gafodd eu cyflenwi gan ddarparwyr unigol drwy gytundeb. Roedd pob ffrwd yn canolbwyntio ar elfen wahanol o wireddu amcanion strategol ARFOR ac yn cynrychioli rhaglenni gwaith ag iddynt ffocws unigol ar ymyraethau penodol i gyflawni hyn. Yn yr adrannau nesaf byddwn yn edrych ar bob un o'r ffrydiau yn eu tro, gan amlinellu'r amcanion, y dulliau gweithredu a chanlyniadau'r gwaith ar gyfer pob elfen o'r prosiect.

1

LLWYDDO'N LLEOL: Gweithio i godi ymwybyddiaeth o'r cyfleoedd sy'n bodoli yn ardal ARFOR a helpu i ddatblygu sgiliau pobl ifanc yno.

2

CYMUNEDAU MENTRUS: Cronfa i'r Cynghorau Sir allu buddsoddi'n uniongyrchol i sicrhau twf economaidd a bod cyfalaf yn aros a chylchredeg o fewn yr ardal leol.

3

CRONFA HER: Rhaglen grantiau oedd yn caniatáu i sefydliadau, busnesau a grwpiau o unigolion ddod ynghyd i ddatrys rhai o'r heriau maen nhw'n eu hwynebu'n lleol.

4

BWRLWM: Ffrwd hyrwyddo gweithgarwch ARFOR oedd yn gweithio i hysbysu'r cyhoedd am yr hyn sy'n cael ei gyflawni fel rhan o'r rhaglen ac archwilio rhai o'i syniadau craidd.

5

MONITRO, GWERTHUSO A DYSGU: Darparu adolygiadau o'r rhaglen yn ei chyfanrwydd ar ffurf adroddiadau, gweithio i ddatblygu seiliau academiaidd a pholisi cyhoeddus y cynllun.

ALLBYNNAU ARFOR – HYD AT FIS MAWRTH 2025

LLWYDDO'N LLEOL 2050

35,596

Person ifanc yn derbyn gwybodaeth

9,207

Person ifanc yn derbyn cefnogaeth

16,687

Teulu ifanc yn derbyn gwybodaeth

1,175

Teulu ifanc yn derbyn cefnogaeth

929

Neges gadarnhaol wedi eu rhadadu

599

Enghraifft o lwyddiant lleol wedi eu nodi

48

o swyddi wedi cael eu creu

33

o swyddi wedi eu diogelu

CYMUNEDAU MENTRUS

26

Menter newydd yn derbyn cefnogaeth

110

Menter bresennol yn derbyn cefnogaeth

95

Cynnyrch/gwasanaeth newydd wedi eu sicrhau

205

o swyddi wedi cael eu creu

168

o swyddi wedi cael eu diogelu

CRONFA HER ARFOR

30

Nifer o gynlluniau ARFOR rhanbarthol a lleol a ariannwyd

£2,137,091

Gwerth cynlluniau ARFOR rhanbarthol a lleol

27

Digwyddiad ARFOR rhanbarthol a lleol

17

Astudiaeth achos hyd yma.
Astudiaethau dysgu a rhannu profiadau ARFOR

Nodi heriau rhanbarthol a lleol

52

Cyfranogwyr i fentrau cymdeithasol yn derbyn cefnogaeth

227

Nifer o bartneriaid

74

o swyddi wedi cael eu creu

94

o swyddi wedi cael eu diogelu

BWRLWM ARFOR

73

Busnes/mudiad yn cynyddu eu defnydd o'r Gymraeg

141

Nifer yr unigolion sy'n cymryd rhan mewn gweithgareddau gwella sgiliau Cymraeg

100

Cynllun treftadaeth/diwylliant/cynnyrch lleol/Naws am Le a gefnogwyd

269

Nifer negeseuon hyrwyddo'r Gymraeg/hunaniaeth

Mentrau Iaith Cymru wedi bod yn llwyddiannus mewn cais i'r Gronfa Her. Mae'r Mentrau Iaith hefyd yn rhan o gais WRU.

Cryfhau'r berthynas a chydweithio gyda'r Mentrau Iaith

39

Cynnig Cymraeg wedi eu gwobrwyo

CYMRAG

MONITRO GWERTHUSO A DYSGU

Monitro a Gwerthuso parhaus i Raglen ARFOR

4

Rhwydwaith ddysgu wedi eu creu dros gyfnod ARFOR

7

Fforwm Ymgysylltu wedi eu creu

Creu tystiolaeth ar gyfer dysgu am y cysylltiadau rhwng Economi a Iaith.

Cynnal cynhadledd ddaeth â nifer fawr o randdeiliaid ynghyd.

Cyflwyno adroddiad terfynol o'r prosiect

FFRWD 1: LLWYDDO'N LLEOL

Roedd Llwyddo'n Lleol 2050 yn ymgrych farchnata a hyrwyddo oedd yn gweithio i godi ymwybyddiaeth o'r cyfleoedd sy'n bodoli yn ardal ARFOR ac estyn cyngor a chymorth i'r rheini sydd eisiau aros neu ddychwelyd yno. Cyflenwyd y prosiect gan Menter Môn mewn partneriaeth â Mentera gyda chyllideb arfaethedig o £3,000,000 dros oes y rhaglen.

Prif amcan Llwyddo'n Lleol oedd darbwyllo a pherswadio pobl a theuluoedd ifanc oedd yn byw yn y rhanbarth, ynghyd â'r rheini oedd wedi ymadael, fod cyfleoedd gyrfaol cyffrous ar gael iddynt drwy aros yn lleol neu wrth ddychwelyd o ardaloedd eraill. Yn greiddiol i'r nod hwn oedd dechrau sgwrs gadarnhaol gyda phobl ifanc er mwyn eu hysgogi i fentro a datblygu gyrfaedd llwyddiannus ac ystyried sefydlu busnesau eu hunain yn ardaloedd ARFOR. Mae Llwyddo'n Lleol wedi bod yn rhan hanfodol o raglen ARFOR 2 ac wedi bod yn hanfodol bwysig wrth sefydlu brand ARFOR a darlledu negeseuon ynghylch amcanion y rhaglen ymysg cynulleidfaoedd allweddol ynghyd a hyrwyddo'r cyfleoedd sydd ar gael ar draws y rhanbarth.

Rhannwyd y prosiect yn bedair is-adran, yr **Elfen Yrfaol**, yr **Elfen Mentro**, yr **Elfen Ymgartrefu** a'r **Elfen Profi**.

- Nod yr **Elfen Yrfaol** oedd hyrwyddo'r cyfleoedd gyrfaol a chymdeithasol sy'n bodoli yn ardal ARFOR. Gwnaethpwyd y gwaith hwn ar ffurf gweithdai arbenigol, sesiynau trafod, gwaith mentora a darparu cyngor a ffeiriau swyddi oedd yn amlygu cyfleoedd lleol. Roedd y prosiect hefyd yn darparu cymorth i fusnesau lleol i gynnig cyflogaeth i bobl ifanc leol.
- Bwriad yr **Elfen Mentro** oedd annog pobl ifanc i fentro o fewn eu cymunedau cynhenid drwy ddarparu cyllid a chynghor i unigolion sydd eisiau, yn ystyried neu eisoes wedi dechrau busnes yn lleol. Cafodd ymgeiswyr llwyddiannus gymryd rhan mewn rhaglenni oedd yn cynnwys cyngor a hyfforddiant gan arbenigwyr busnes gan ganolbwyntio ar sgiliau allweddol fel marchnata, cyllido, llythrennedd ariannol ynghyd â denu a gwasanaethu cwsmeriaid. Roedd y cynllun hefyd yn cynnig grantiau o £1,000 i'r rheini oedd yn cymryd rhan i ddatblygu eu syniad busnes.

- Roedd yr **Elfen Ymgartrefu** yn archwilio ffyrdd o annog teuluoedd ifanc oedd yn byw tu hwnt i ardal ARFOR i ddychwelyd i'w bro, gan ddarparu gwybodaeth, cyngor a chefnogaeth iddynt wneud hynny. Roedd hyn yn digwydd ar ffurf penwythnosau preswyl lle roedd cyfle i deuluoedd ymweld a threulio amser mewn ardaloedd penodol er mwyn iddynt gael profiad o fywyd yn ardal ARFOR.
- Roedd yr **Elfen Profi** yn gweithio i wella sgiliau pobl ifanc er mwyn eu paratoi ar gyfer y byd gwaith. Roedd y gwaith hwn ar ffurf sesiynau wyneb yn wyneb mewn ysgolion er mwyn cynorthwyo dysgwyr i nodi eu sgiliau, darparu cymorth ynghylch sut i chwilio a cheisio am swyddi, ynghyd â chyngor ar sut i ddrafftio CV gan bwysleisio'r cyfleoedd sydd i bobl ifanc ennill swyddi yn lleol.

Gwelwn y gwaith hwn yn hanfodol wrth fynd i'r afael â'r her o allfudo pobl ifanc o ardaloedd ARFOR a'r effaith barhaus mae hyn yn ei chael ar gymunedau, y Gymraeg, y gweithlu a'r economi yn yr ardaloedd hyn. Mae angen cymryd camau i ymladd y naratif nad oes cyfleoedd i bobl ifanc yn yr ardaloedd hyn, ac mae gwaith Llwyddo'n Lleol yn dyst i'r ffaith fod modd llunio ymyraethau mewn modd cadarnhaol er mwyn gwneud hynny.

Fe wnaeth yr ymgyrch roi sylw penodol i'r elfennau canlynol:

- Y mathau o swyddi sydd ar gael yn rhanbarth ARFOR.
- Sut gyflogwyr sydd â phresenoldeb yn ARFOR a'r cyfleoedd maent yn eu cynnig.
- Y sgiliau angenrheidiol sydd eu hangen er mwyn ennill swydd a datblygu gyrfa.
- Sut y gall mentergarwch a sefydlu busnes fod yn opsiwn i unrhyw un.

Mae'n hanfodol fod y gwaith yn y maes hwn yn parhau, gan ein bod bellach â brand cryf a dealltwriaeth eang o'r hyn mae'r cynllun yn ei gynnig i bobl ifanc yr ardal. Mae angen prif ffrydio'r dulliau gweithio, a sicrhau fod pobl ifanc ar draws ARFOR nid yn unig yn teimlo balchder yn eu bro, ond yn ei weld fel man lle allent fyw a bod yn y dyfodol heb orfod lliniaru eu huchelgais.

ASTUDIAETHAU ACHOS

KIERAN THOMAS, DELI ALBERT REES

Ers cael ei gyflogi gan Deli Albert Rees drwy gefnogaeth Llwyddo'n Lleol, mae Kieran Thomas o Landdarog wedi profi llwyddiant fel cigydd newydd. Enillodd Kieran fedal aur yng nghystadleuaeth Prentis Cigydd y Flwyddyn yng Nghasnewydd, ac mae'n mynd o nerth i nerth yn meithrin sgiliau at y dyfodol. Noddwyd ei brentisiaeth gan Llwyddo'n Lleol, ac fe alluogodd Kieran i newid gyrfa ac ennill sgiliau sydd wedi profi'n fuddiol iddo ef yn bersonol a'r busnes yn ehangach.

Dywedodd Matthew Rees:

Ma'r help ni'n cal gan Llwyddo'n Lleol wedi galluogi ni i neud hyn. Heb y help hyn falle by'n ni ffili neud e am sbel 'to. Ni isie pwsio'r busnes, ni isie tyfu a bydd hwn yn helpu ni neud 'ny.

CYNLLUN PROFI MENTER GORLLEWIN SIR GÂR

Bwriad Cynllun Profi Gorllewin Sir Gâr yw gwella sgiliau byd gwaith pobl ifanc gan eu hysbrydoli i fentro ac ymgeisio'n hyderus am gyfleoedd lleol er mwyn galluogi cymunedau dwyieithog llewyrchus yn lleol. Mae'r cynllun yn cynnig cymorth a chynghor i bobl ifanc er mwyn iddynt allu datblygu cryfderau a sgiliau unigol a manteisio ar gyfleoedd megis profiad gwaith, gwirfoddoli a gwaith rhan amser er mwyn gwella eu cyflogadwyedd a datblygu fel pobl. Mae gwefan www.profi.cymru yn cynnig amrywiaeth helaeth o adnoddau a chynnwys digidol i roi cymorth i bobl ifanc dyfu eu hymwybyddiaeth o'r hyn sydd ganddynt i'w gynnig yn y byd gwaith.

CYMORTH YMGARTREFU

Fel rhan o'r Elfen Ymgartrefu cynigiwyd y cyfle i 7 o deuluoedd i dderbyn cymorth ariannol i ddychwelyd i ARFOR. Roedd y cynllun yn darparu cymorth ariannol ac ymarferol i bobl oedd eisiau dychwelyd i'w cymunedau yn Ynys Môn, Gwynedd, Ceredigion a Sir Gâr. Roedd hyd at £5,000 dileu ar gael i gynorthwyo'r teuluoedd hyn a chostau cludiant, sicrhau llety a gofal plant. Profodd y rhaglen hon yn hynod o boblogaidd gyda'r galw ar gyfer y grant

yn uchel iawn. Bellach, mae'r 7 teulu wedi dychwelyd i'w hardaloedd ac yn y broses o ddechrau eu bywydau newydd yn ARFOR.

Ymysg y teuluoedd llwyddiannus oedd Annest a Saman, wnaeth gwrdd yng Ngwlad Thai wedi i Annest symud yno yn 2013. Bellach, mae ganddynt fab, ac roeddent yn awyddus i ddychwelyd i Wynedd er mwyn iddo gael ei fagu yng Nghymru ac elwa o gyfoeth y Gymraeg a'i diwylliant.

Dyweddodd Annest:

Mae'r gefnogaeth yma wedi gwneud y penderfyniad gymaint yn haws.

Rydym yn gyffrous i fod yn dod adref ac mor ddiolchgar i Llwyddo'n Lleol am ei wneud yn bosibl.

Mae'n golygu llawer i allu rhoi yn ôl i'r gymuned a'm siapiodd. Rydw i eisiau i Arwyn gael yr un cyfleoedd ag a gefais wrth dyfu i fyny, i siarad Cymraeg bob dydd a bod yn rhan o gymuned gref, gefnogol.

Wrth drafod y prosiect a phwysigrwyd yr elfen Ymgartrefu, dywedodd Aled Pritchard, Swyddog Prosiect Llwyddo'n Lleol:

Rydym yn gwybod bod cymaint o bobl ifanc eisiau dychwelyd, ond mae rhwystrau ymarferol yn eu dal yn ôl. Mae'r elfen Ymgartrefu yn helpu i gael gwared ar y rhwystrau hynny, gan brofi nad breuddwyd yn unig yw symud cartref ond yn realiti hyfyw â chymorth. Mae gweld y saith teulu hyn yn cymryd y cam i ddychwelyd adref yn anhygoel.

PECYN YMGARTREFU

Yn sgil poblogrwydd y grant ymgartrefu ac fel rhan o waith ehangach yr Elfen Ymgartrefu paratowyd Pecyn Ymgartrefu er mwyn helpu'r rheini sydd yn ystyried symud neu ddychwelyd i ardaloedd ARFOR allu dysgu am y rhanbarth a'r hyn sydd ar gael yno. Mae'r penderfyniad i symud i unrhyw le yn gam a all ymddangos yn heriol ar brydiau, ac mae'n naturiol i gwestiynau ynghylch gwaith, tai, gwasanaethau cyhoeddus a bywyd cymdeithasol godi. Fe all darganfod y wybodaeth sy'n berthnasol i chi fod yn

dasg sy'n teimlo fel un enfawr. Pwrpas y ddogfen felly oedd cynorthwyo unigolion a theuluoedd i gymryd y camau nesaf tuag at symud yn ôl i ardaloedd ARFOR drwy ddarparu gwybodaeth, cyngor a chyfarwyddyd. Rhannwyd y pecyn i 5 adran: tai, swyddi a chyfleoedd gwaith, addysg a gofal plant, iechyd a gofal a digwyddiadau cymdeithasol a'r iaith Gymraeg. I ddarllen y ddogfen yn ei chyfanrwydd cysylltwch â **gwybodaeth@rhaglenarfor.cymru**.

LLWYDDO'N LLEOL 2050 – HYD AT FIS MAWRTH 2025

9,207

Person ifanc
yn derbyn
cefnogaeth

599

Enghraifft
o lwyddiant
lleol wedi
eu nodi

33

o swyddi wedi
eu diogelu

1,175

Teulu ifanc
yn derbyn
cefnogaeth

48

o swyddi wedi
cael eu creu

16,687

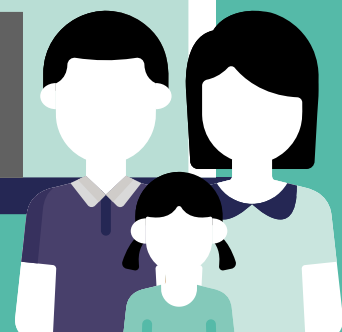
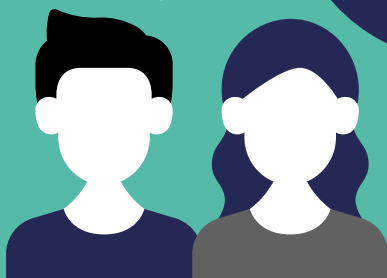
Teulu
ifanc yn
derbyn
gwybodaeth

35,596

Person ifanc
yn derbyn
gwybodaeth

929

Neges
gadarnhaol wedi
eu rhaedru

FFRWD 2: CYMUNEDAU MENTRUS

Roedd Cymunedau Mentrus yn rhaglen a gafodd ei gweinyddu gan Gyngorau Sir Ardal ARFOR.

Pwrpas creiddiol y Gronfa oedd ymateb i'r heriau rhanbarthol sydd i'w canfod ar draws ardaloedd ARFOR, gyda'r disgwyl i gynlluniau llwyddiannus ymateb i'r rhain a cheisio datrysiadau arloesol ym meysydd swyddi, yr economi leol, a'r Gymraeg. Diffiniwyd yr heriau hyn fel a ganlyn:

Swyddi

- Y gred nad yw'r swyddi sydd ar gael o fewn rhanbarth ARFOR yn cynnig incwm digonol i alluogi i bobl fyw'r bywyd y maent eisiau ac i wireddu eu dyheadau o ran tâl a chymbwysedd gwaith.
- Y gred fod diffyg amrywiaeth a chyfleoedd swyddi yn rhwystr i unigolion a theuluoedd ifanc allu aros yn y cymunedau ble cawsant eu magu, a bod hyn yn atal rhai rhag dychwelyd hefyd.
- Y bwlch sgiliau sy'n bodoli rhwng y gweithlu ac anghenion cyflogwyr lleol.

Yr Economi Leol

- Yr angen i gymunedau ac unigolion fanteisio ar y cyfleoedd y mae rhinweddau economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol, diwylliannol ac ieithyddol y rhanbarth yn eu cynnig.
- Yr angen i ychwanegu gwerth at gynnyrch a gwasanaethau lleol er mwyn cryfhau sylfeini economaidd cymunedau.
- Yr angen i fanteisio'n fwy ar egwyddorion economi sylfaenol a chylchol gan sicrhau fod mwy o arian yn cylchdroi yn economi'r rhanbarth.
- Yr angen i atal y risg o golli adnoddau a gwasanaethau allweddol mewn cymunedau drwy ysgogi agwedd gadarnhaol, gwydn a gweithgar sy'n effro i'r problemau hyn.

Y Gymraeg

- Yr angen i fentrau masnachol a chymdeithasol wneud mwy o gyfraniad i gynyddu defnydd o'r Gymraeg yn lleol, fel modd nid yn unig o hyrwyddo'r iaith a diwylliant unigryw ardal ARFOR a chreu naws am le arbennig, ond hefyd fel modd o ychwanegu gwerth at nwyddau a gwasanaethau a gynigir.
- Yr angen i greu gofodau Cymraeg newydd, a datblygu'r rheini sydd eisoes yn bodoli.
- Yr angen i gynyddu'r nifer o swyddi sydd â sgiliau dwyieithog yn greiddiol iddynt.
- Yr angen i gynyddu'r defnydd o'r Gymraeg oddi fewn i fusnesau a sefydliadau gan normaleiddio'i defnydd fel iaith weithredol y byd gwaith.

Roedd gan gronfa Cymunedau Mentrus gyllideb o £4,500,000 wedi ei rhannu'n £1,125,000 i bob Cyngor Sir yn unigol. Galluogwyd y Cynghorau Sir i ddarparu cymorth ariannol i sefydliadau a wnaeth gais llwyddiannus ar gyfer prosiectau penodol.

Roedd modd i sefydliadau dderbyn cymorth drwy gyllid oedd yn cyfrannu at gostau refeniw a chyfalaf a chefnogaeth ariannol oedd yn talu hyd at 70% o gostau pob prosiect unigol. Roedd maint y prosiectau hyn yn amrywio o achos i achos ac roedd modd i sefydliadau dderbyn cymorth o rhwng £5,000 a £75,000. Roedd y cyllid hwn yn caniatáu i'r sefydliadau hyn gyflogi staff Cymraeg eu hiaith, buddsoddi mewn creu cynnyrch neu wasanaeth newydd, darparu hyfforddiant ar gyfer y swyddi newydd, i dalu costau a allai helpu i greu gofodau Cymraeg megis rhent a phrynu offer ar raddfa fach. Cafodd Cymunedau Mentrus effaith eang ar nifer fawr o fusnesau, gan ganiatáu i'r cynghorau allu cynorthwyo busnesau mewn modd strategol oedd yn helpu i ysgogi twf yn yr ardal a sicrhau swyddi.

ASTUDIAETHAU ACHOS

CEREDIGION – HALEN A PUPUR

Mae Halen a Pupur yn gaffi yn Nhregaron sy'n cael ei redeg gan ddwy fam ifanc, ac wedi bod mewn busnes ers ychydig dros flwyddyn bellach. Mae'r prosiect yn dyst i'r cyfleoedd roedd Rhaglen ARFOR yn eu cynnig i unigolion sydd eisiau mentro ym myd busnes, a gwneud hynny yn eu milltir sgwâr mewn cymunedau lle mae'r iaith yn rhan naturiol o fywyd cymdeithasol a masnachol. Mae'r busnes wedi mynd o nerth i nerth, gyda'r grant £15,000 a dderbyniwyd drwy Cymunedau Mentrus wedi caniatáu iddynt fuddsoddi a thyfu eu busnes a sicrhau 5 swydd i bobl leol. Mae'r caffi wedi dyfod yn gyrchfan poblogaidd i drigolion hen ac ifanc a bellach yn ofod naturiol Gymraeg sydd wedi helpu i fywiogi'r dref.

SIR GÂR - GOFAL GOLWG

Derbyniodd Sara Tidey gefnogaeth gan ARFOR i ddechrau practis optometreg yn Llanymddyfri. Mae Gofal Golwg yn fusnes gwbl ddwyieithog sydd wedi creu cyfleoedd cyflogaeth i ddau berson yn yr ardal yn barod, ac wedi dod ag adeilad gwag yn ôl mewn i ddefnydd.

Dywedodd Sara:

“Mae’r cyfle o ennill cefnogaeth o ARFOR wedi gwneud Gofal Golwg yn realiti. Wedi i fi gael fy magu yn yr ardal, a nawr yn magu plant yn yr ardal, roeddwn yn eiddgar i ddechrau busnes oedd yn gwasanaethu’r gymuned. Drwy gefnogaeth gan ARFOR a chyfleoedd grantiau busnes eraill wedi eu darparu gan Gyngor Sir Gâr, mae’r busnes nawr yn weithredol ac yn profi’n llwyddiannus.

GWYNEDD - CHWAREL

Llwyddodd Chwarel Cyf, cwmni cynhyrchu teledu annibynnol sydd wedi'i leoli yng Nghricieth, i sicrhau grant Cymunedau Mentrus ARFOR gwerth £40,155.11. Gyda phortffolio cynyddol o gynyrchiadau llwyddiannus, gan gynnwys BAFTA, RTS, a *Great House Giveaway* a fersiwn Gymraeg *Gogglebox* ar S4C, mae Chwarel wedi gweld twf cyflym yn y blynyddoedd diwethaf.

Gyda chefnogaeth grant ARFOR, fe wnaeth Chwarel greu dwy rôl newydd fel rhan o ddatblygiad parhaus y cwmni. Mae'r swyddi hyn wedi cynnig cyfleoedd dysgu a gyrfa gwerthfawr i siaradwyr Cymraeg yr ardal, gan gryfhau ymrwymiad y cwmni i hyrwyddo a defnyddio'r Gymraeg yn y diwydiant creadigol.

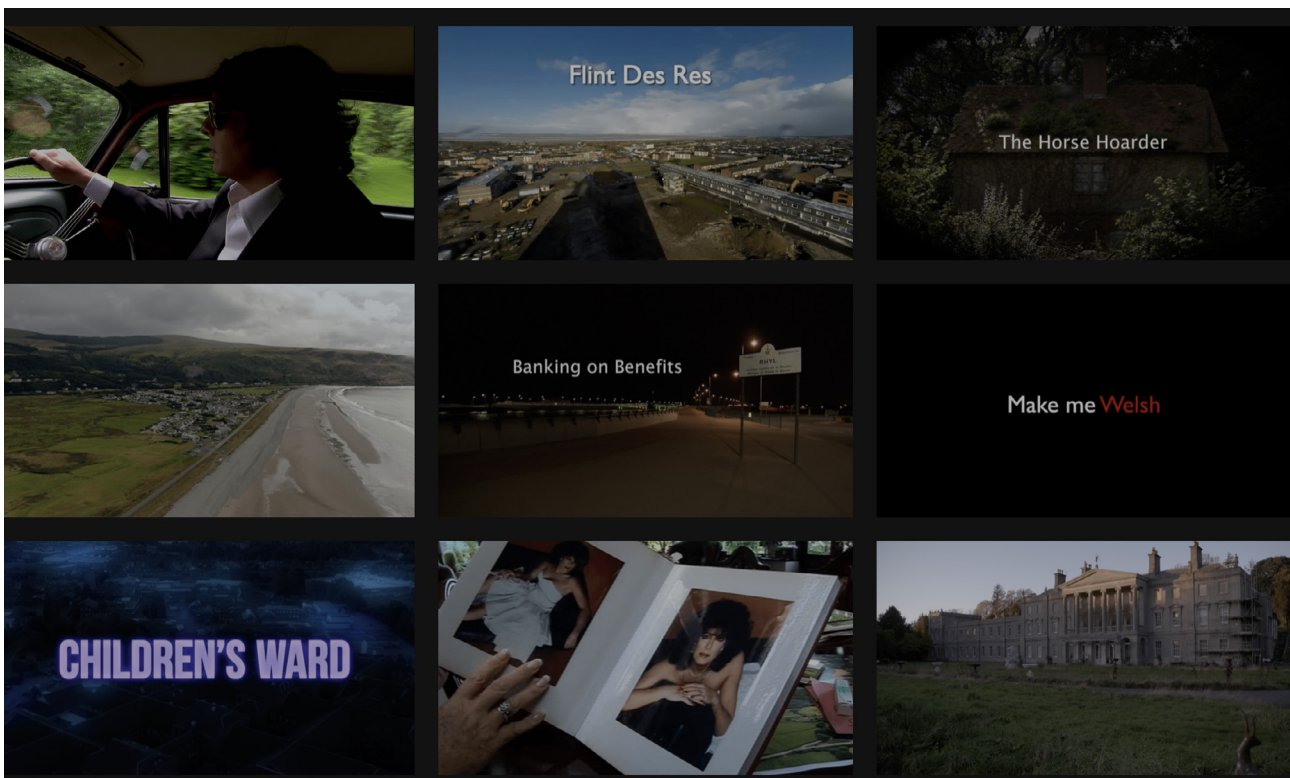
Mae'r cyllid wedi galluogi Chwarel i ehangu capasiti a datblygu fformatau newydd a chyffrous. Mae hefyd wedi caniatáu iddynt barhau i ddarparu cynnwys o ansawdd uchel wrth feithrin y genhedlaeth nesaf o dalent sy'n siarad Cymraeg o fewn y sector cynhyrchu teledu.

chwarel
independent film & radio
ffilm a radio annibynnol

Dywedodd Sioned Wyn Morus, perchennog Chwarel:

Mae derbyn y grant yma yn golygu bod y cwmni wedi gallu goroesi ar ôl COVID a'n galluogi i fynd o nerth i nerth ac adeiladu ar ennill BAFTA Prydeinig am eu cynhyrchiad o *Great House Giveaway*.

YNYS MÔN - CWMNI CADARN (CADARN CONSULTING ENGINEERS)

Mae Cadarn yn gwmni ymgynghori peirianeg annibynnol wedi ei leoli yn Llangefni, sy'n defnyddio gweithlu lleol i ddatblygu arbenigedd strwythurol a seilwaith i wasanaethu'r diwydiant adeiladu ehangach.

Gyda chymorth ARFOR, fe wnaeth y cwmni lwyddo i fuddsoddi mewn offer newydd yn y maes dylunio a pheirianeg i gynnig gwasanaethau newydd ac arloesol. O ganlyniad i'r buddsoddiad hwn, mae'r cwmni yn parhau i greu swyddi technegol newydd yn yr ardal ac wedi cefnogi hyfforddiant i staff presennol i weithredu'r offer a chynnig gwasanaethau newydd.

Maent hefyd yn cynnal rhaglen brentisiaeth gyda cholegau a prifysgolion i ddatblygu gweithlu lleol. Maent yn cynnig gwasanaeth gwbl ddwyieithog, gan allu darparu prosiectau i gleientiaid yn Gymraeg a Saesneg gan fod 80% o weithlu'r cwmni yn siaradwyr Cymraeg rhugl.

CADARN
CONSULTING ENGINEERS

Dywedodd Ifan Rowlands, Rheolwr Gyfarwyddwr Cadarn:

Mae'r grant wedi bod yn amhrisiadwy i ni gan ein bod bellach yn gallu cynnig gwasanaeth unigryw i'n cleientiaid, a pharhau i gyflogi a hyfforddi peirianwyr lleol, dwyieithog.

CYMUNEDAU MENTRUS – HYD AT FIS MAWRTH 2025

110

Menter bresennol
yn derbyn
cefnogaeth

26

Menter newydd yn
derbyn
cefnogaeth

168

O swyddi wedi
cael eu diogelu

95

Cynnyrch /
gwasanaeth newydd
wedi eu sicrhau

205

O swyddi
wedi cael
eu creu

26

Menter newydd
yn derbyn
cefnogaeth

£2,464,724

O fuddsoddiad
wedi ei
ennyn

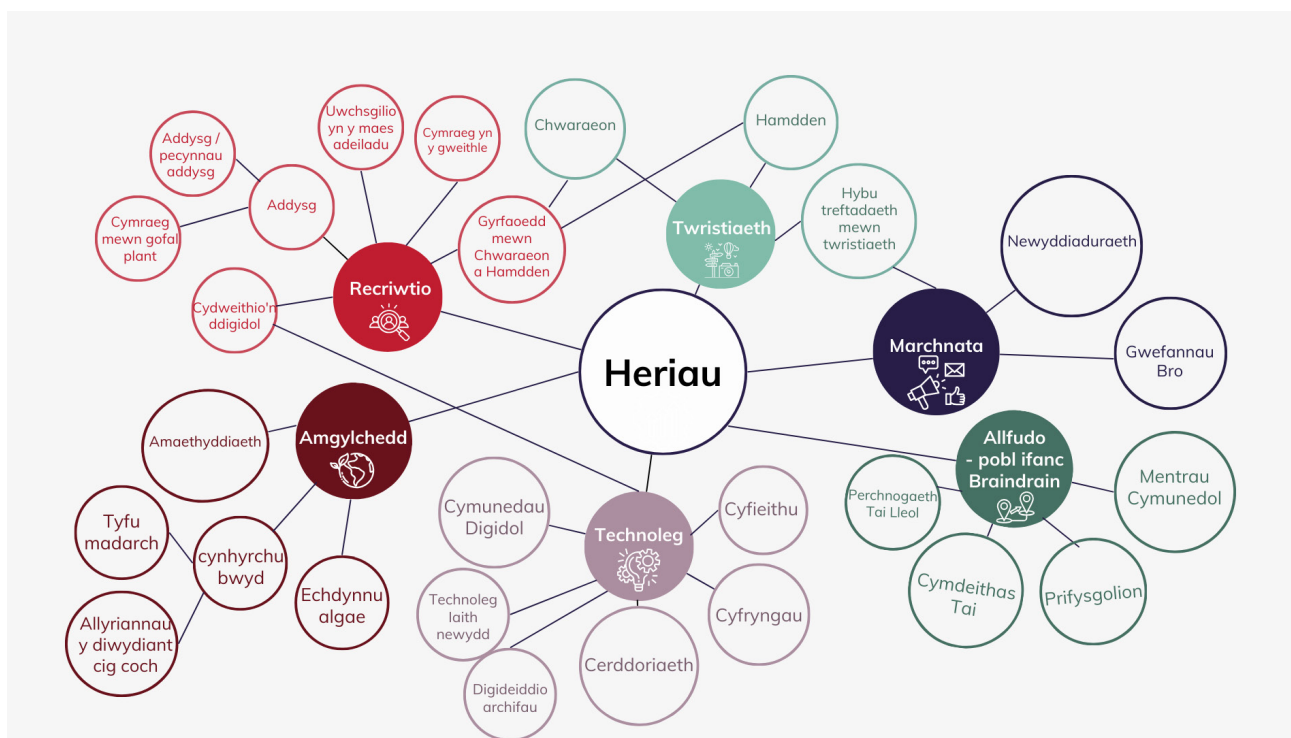
FFRWD 3: CRONFA HER

Roedd y Gronfa Her yn cynnig cyfle i fusnesau a sefydliadau i wneud cais ar gyfer grantiau ariannol er mwyn datrys heriau penodol roeddent yn eu hwynebu yn eu cymunedau lleol a darparu ffyrdd newydd arloesol o weithio yn ardal ARFOR oedd yn cyd-fynd ag amcanion strategol y rhaglen. Roedd y prosiect yn cael ei gyflenwi gan Mentera mewn partneriaeth â Menter Môn gyda chyllideb arfaethedig o £2,600,000 dros gyfnod cyflenwi'r rhaglen.

Pwrpas y Gronfa Her oedd ymateb i heriau lleol a rhanbarthol drwy helpu i ddatblygu ac ariannu prosiectau arloesol oedd â chydweithio rhyng-sefydliadol yn greiddiol iddynt. Roedd yr heriau hyn yn cynnwys:

- Y diffyg gwybodaeth a dealltwriaeth o'r berthynas rhwng yr economi a'r iaith Gymraeg.
- Yr angen i barhau i ddysgu ac arloesi o fewn y maes i ddatblygu'r gwaith ymhellach.
- Pwysigrwydd cynnig y cyfle i ystod eang o randdeiliaid gyfrannu at y gwaith.
- Cydnabyddiaeth nad oes gan Lywodraeth Cymru a'r Awdurdodau Lleol yr holl atebion.

Mae'r ddelwedd isod yn rhoi argraff o'r mathau ehangach o heriau a ymatebwyd iddynt drwy gyfrwng prosiectau'r Gronfa Her:

Uchelgais Y Gronfa Her oedd archwilio datrysiadau i'r heriau hyn oedd yn gallu dangos a chryfhau'r berthynas rhwng iaith ac economi. Roedd gofyn i bob cynllun geisio profi'r pwyntiau canlynol:

- Mae defnyddio'r iaith yn rhoi hwb i'r economi.
- Mae defnyddio'r iaith yn rhoi cyfleoedd cyflogaeth newydd i gyflogwyr a staff.
- Mae defnyddio'r iaith yn gallu helpu i greu brand ac atyniad i fusnesau.
- Mae defnyddio'r iaith yn gallu tanio ymdeimlad o falchder, gan gynnwys ymdeimlad o berthyn i gymuned a chael cyfle i siarad â phobl eraill sy'n siarad yr un iaith.

Rhannwyd ffrwd waith Y Gronfa Her i ddwy ran, y Gronfa Her Fach a'r Gronfa Her Fawr, er mwyn ateb gofynion gwahanol.

- Roedd y **Gronfa Her Fach** yn cynnig cyllid hyd at £30,000 i dreialu syniadau newydd ar gyfer sefydliad neu fusnes. Bwriad y Gronfa hon oedd cyllido syniadau y gellid eu gweithredu'n gyflym er mwyn profi os oeddent yn effeithiol ai peidio, gyda'r gallu iddynt gael eu datblygu ymhellach drwy gais i'r Gronfa Her Fawr.
- Roedd y **Gronfa Her Fawr** yn gronfa hyblyg lle roedd modd i sefydliadau neu fusnesau wneud cais unigol ar y cyd i ddatblygu a gweithredu cynlluniau oedd yn ymateb i amcanion strategol Rhaglen ARFOR o fewn un awdurdod lleol, ar draws amryw o siroedd neu ar draws rhanbarth ARFOR i gyd.

Drwy ei wneud yn ofynnol i ymgeiswyr prosiectau gydweithio tu hwnt i'w sefydliadau unigol y nod oedd annog partneriaeth a chydweithio fel modd nid yn unig o gryfhau safle'r Gymraeg ond hefyd y cyd-destun economaidd mae ei siaradwyr yn byw a bod ynddi drwy feithrin perthnasau gweithio newydd. Yn greiddiol i'r gwaith oedd y gred ei bod yn bwysig cynorthwyo trigolion yr ardaloedd hyn i fynd i'r afael â'r problemau maen nhw'n eu hwynebu a grymuso eu gallu i ddatrys problemau gan ddefnyddio eu gwybodaeth leol drwy roi cyfle iddynt roi eu syniadau ar waith.

Yn sgil y gwaith hwn, mae'r 30 o'r prosiectau a ariannwyd wedi cynhyrchu pecyn gwybodaeth sy'n amlinellu'r hyn a wnaethpwyd fel rhan o'r prosiectau a sut i fynd ati i lunio prosiectau cyffelyb. Mae pob un pecyn gwybodaeth yn darparu mewnwelediad defnyddiol a diddorol i'r hyn a ddysgwyd am y cysylltiadau rhwng economi ac iaith, a'r heriau a datrysiadau arloesol wnaeth bob un o'r prosiectau eu nodi a'u cynnig yn eu tro.

MENTRAU IAITH CYMRU: PROSIECT MENTERGARWCH CHWARAEON A HAMDDEN

Bwriad y prosiect hwn oedd ysgogi mentergarwch ymysg siaradwyr Cymraeg ym meysydd hamdden a chwaraeon. Drwy ddarparu cyfle i bobl ifanc i gymhwyso fel hyfforddwyr yn eu meysydd hamdden dewisol y gobaith oedd eu galluogi i gael gwaith achlysurol yn eu cymunedau lleol tra hefyd yn annog a galluogi clybiau chwaraeon a hamdden i gynnal sesiynau drwy gyfrwng y Gymraeg.

Roedd gan y prosiect bresenoldeb ar draws bob un o siroedd ARFOR ac fe welwyd cydweithio gyda adrannau chwaraeon y cynghorau ynghyd â chlybiau lleol er mwyn ysgogi unigolion i gymryd rhan ac i hwyluso hyfforddiant mewn amryw o gampau hamdden a chwaraeon. Fel rhan o'r prosiect, cyflogwyd dau unigolyn i arwain ar y gwaith. Lleolwyd un o'r swyddogion hyn ym Môn a Gwynedd a'r llall yng Ngheredigion a Sir Gâr, gyda 3 o swyddogion oedd yn gweithio i'r Mentrau yn barod yno i'w cynorthwyo gyda'r gwaith. Crëwyd cysylltiadau gyda phobl ifanc drwy'r ysgolion uwchradd, colegau lleol a thrwy glybiau chwaraeon er mwyn

denu diddordeb mewn sicrhau hyfforddiant i gymhwyso fel hyfforddwyr cydnabyddedig. Bu cydweithio rhwng y swyddogion a Chwaraeon Cymru a'r cyrff rheoli campau unigol, ynghyd â chyrff sy'n darparu hyfforddiant chwaraeon. Heb yr ymyrraeth hon ni fyddai wedi bod yn bosib cynnal y sesiynau hyn drwy gyfrwng y Gymraeg, gan nad oedd galw digonol am sesiynau Cymraeg eu hiaith cyn dyfodiad y rhaglen.

Dengys y prosiect hwn sut y galluogodd y Gronfa Her wahanol sefydliadau cydweithio er mwyn annog mentergarwch ymysg pobl ifanc ARFOR, a'u caniatáu i ddilyn hyfforddiant yn eu hiaith eu hunain. Fe wnaeth hyn sicrhau nid yn unig y gallu i geisio am gyfleoedd gwaith posib iddynt yn y dyfodol ond hefyd fe helpwyd i fagu hyder a dechrau newid diwylliant mewn rhai clybiau lle er efallai mai Cymraeg yw prif iaith y sesiynau, roedd hyfforddiant technegol drwy gyfrwng y Gymraeg yn cael ei weld fel eilbeth.

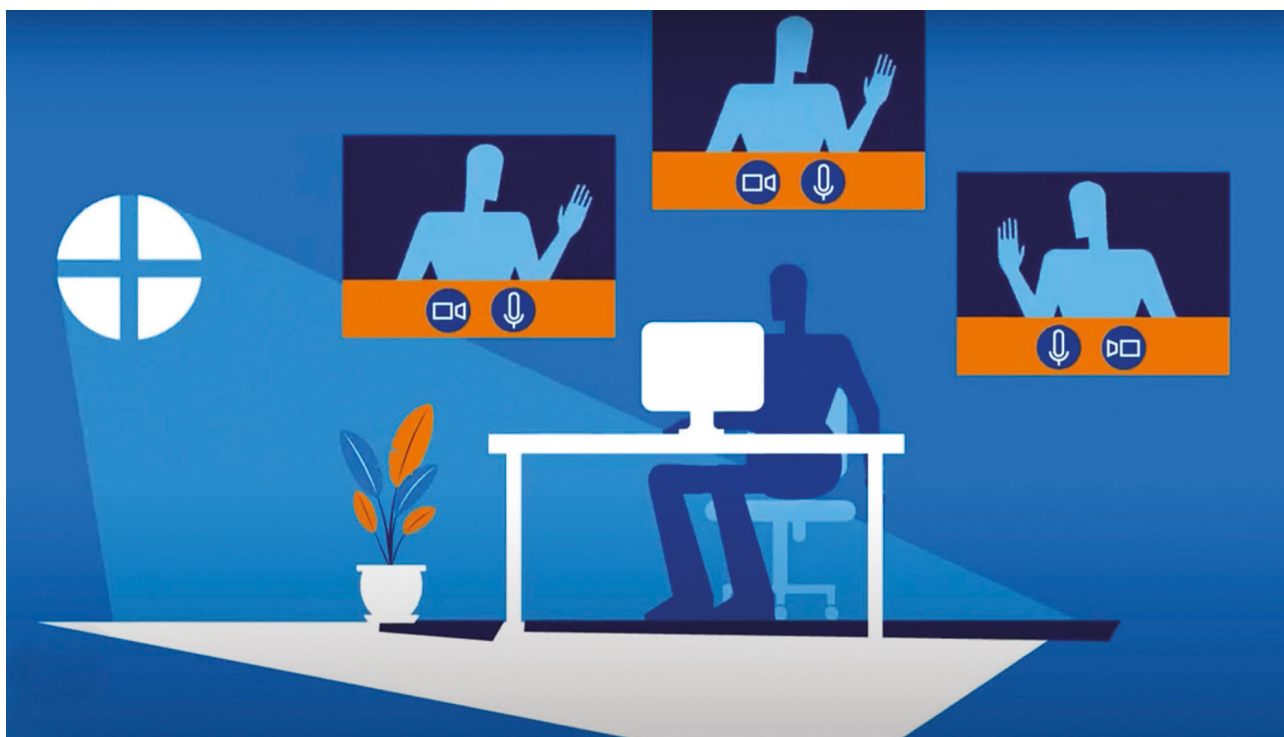

CANOLFAN BEDWYR, PRIFYSGOL BANGOR: ARFER

Nod y prosiect hwn oedd datblygu ap oedd yn ymgorffori rhai o egwyddorion a methodoleg ARFer er mwyn creu fframwaith i gefnogi newid arferion iaith o fewn gweithleoedd. Nod dull ARFer yw cefnogi staff mewn gweithleoedd lle Saesneg yw'r iaith arferol ar hyn o bryd i ddefnyddio mwy o Gymraeg.

Roedd y dystiolaeth gychwynnol o'r fethodoleg a'r canlyniadau a welwyd cyn datblygu'r ap yn addawol iawn. Pan defnyddiwyd dulliau ARFer a dilynwyd y fframweithiau a amlinellir, gwelwyd fod defnydd o'r Gymraeg ymhlith timau gwaith yn dyblu. Dywedodd 88.4% o ddefnyddwyr a wnaeth dreialu tasgau defnydd iaith ARFer yn dweud bod eu defnydd o'r Gymraeg wedi cynyddu o ganlyniad i hyn.

Yn sgil grant Cronfa Her ARFOR, roedd modd i'r tîm ddatblygu ap oedd yn rhoi'r gwaith ymchwil hwn ar waith mewn modd hygyrch oedd ar gael i gynulleidfaoedd eang. Mae'r ap bellach ar gael yn rhad ac am ddim ar amryw o blatfformau ac yn profi i fod yn fodd gwych i fusnesau a sefydliadau gynyddu eu defnydd o'r Gymraeg a gwneud y broses honno yn un hwyl.

TETRIM TEAS: TYFU IAITH, TYFU MADARCH, TYFU PARTNERIAETH

Bwriad y prosiect hwn oedd rhoi cyfle i gymunedau difreintiedig yng ngorllewin a gogledd Cymru i gydweithio ac elwa drwy dyfu madarch i'w defnyddio mewn nwyddau te. Cydweithiodd Tetrim Teas gyda Madarch Cymru er mwyn creu amryw o safleoedd tyfu madarch yn Sir Gâr, Ceredigion a Gwynedd. Fel rhan o'r prosiect darparodd Cynan Jones o Madarch Cymru hyfforddiant i bobl leol allu tyfu a chynaeafu madarch eu hunain a bellach mae'r prosiect yn cyflogi 6 person sydd yn rhannu 3 swydd ar draws y 3 safle. Mae'r holl weithwyr naill ai yn siarad neu'n dysgu Cymraeg a Cymraeg yw prif iaith y fenter.

Ynghyd â darparu swyddi, mae llawer o fudiannau cymunedol ehangach wedi dod yn sgil y prosiect, gan gynnwys unedau compostio cymunedol er mwyn cefnogi a hwyluso prosiectau tyfu llysiau cymunedol, hyfforddiant arbenigol i weithwyr er mwyn gwella sgiliau a darpariaeth o fadarch ffres

i'r cymunedau hyn gael eu bwyta. Mae'r prosiect hefyd wedi llwyddo i sicrhau cyllid sylweddol pellach i dyfu ac ehangu'r prosiect ymhellach.

Mae'r prosiect yn dangos potensial y Gronfa Her i greu gwaith mewn meysydd arloesol a sectorau newydd, gan helpu busnesau a chymunedau i weithio ynghyd er mwyn sicrhau bod cyfleoedd cyflogedig da ar gyfer gwaith drwy gyfrwng y Cymraeg ar gael i bobl leol.

TETRIM TEAS

C Y M R U

CRONFA HER ARFOR – HYD AT FIS MAWRTH 2025

17

Astudiaethau achos
hyd yma.

Astudiaethau dysgu a
rhannu profiadau ARFOR

227

Nifer o bartneriaid

Nodi heriau rhanbarthol a lleol

74

o swyddi wedi
cael eu creu

94

o swyddi wedi
cael eu
diogelu

27

Digwyddiad
ARFOR
rhanbarthol
a lleol

30

Nifer o
gynlluniau ARFOR
rhanbarthol
a lleol a
ariannwyd

£2,137,091

Gwerth cynlluniau ARFOR
rhanbarthol a lleol

52

Cyfranogwyr
i fentrau
cymdeithasol
yn derbyn
cefnogeth

FFRWD 4: BWRLWM ARFOR

Pwrpas Bwrlwm ARFOR oedd annog defnydd o'r Gymraeg yn lleol, hyrwyddo gwaith ehangach ARFOR, a chryfhau'r gwaith hwnnw drwy godi ymwybyddiaeth o'r rhaglen ar ffurf ymgyrch farchnata gyhoeddus aml-gyfrwng. Cyflenwyd y prosiect gan gwmni Lafan gyda chyllideb o £300,000 dros gyfnod y rhaglen.

Roedd **Bwrlwm ARFOR** yn gymal hanfodol o'r prosiect ac yn arwain rhaglen gyfathrebu oedd nid yn unig yn cynyddu ymwybyddiaeth ymysg y cyhoedd a phartneriaid ond hefyd yn helpu i gysylltu rhanddeiliaid o wahanol ffrydiau rhaglen ARFOR ynghyd. Canlyniad hyn yw bod yna bellach rwydwaith newydd o bobl sydd â diddordeb brwd yn y Gymraeg a ffyniant economaidd wedi dod i adnabod ei gilydd a chydweithio ar draws gyfnod gweithredol y rhaglen ac i'r dyfodol.

Roedd **Bwrlwm ARFOR** hefyd yn allweddol wrth annog ymdeimlad o falchder o'u milltir sgwâr ymysg rhanddeiliaid yn ogystal â gwella ymwybyddiaeth o amodau ieithyddol-gymdeithasol unigryw ardal ARFOR a'r ffactorau economaidd sy'n dylanwadu ar y sefyllfa ieithyddol yno.

Roedd gwaith **Bwrlwm ARFOR** yn amlweddol ac aml gyfrwng, gyda'r angen i ymgysylltu yn strategol gydag amrywiaeth o gynulleidfaoedd mewn dulliau gwahanol gyda negeseuon wedi eu teilwra'n arbennig at ddibenion penodol.

Craidd y gwaith oedd cynhyrchu cynnwys i'w gyhoeddi drwy wefan **Bwrlwm ARFOR** sy'n amlinellu arferion da ac astudiaethau achos o brosiectau ARFOR ynghyd â hysbysu rhanddeiliaid am y gwaith oedd yn digwydd fel rhan o'r prosiect. Fel rhan o'r gwaith hwn fe wnaeth Bwrlwm ARFOR hefyd sefydlu a gweithredu'r prosiectau canlynol:

→ **C'mon Cymraeg:** cyfres o bodlediadau oedd yn gwahodd lleisiau amrywiol i ystyried

effaith y Gymraeg ar ffyniant busnesau yng nghymunedau ARFOR.

→ **Cynllun Gohebwy'r ARFOR:** cyfle i bobl ifanc feithrin eu sgiliau ysgrifennu a chyfathrebu drwy sylwebu ar rai o bynciau llosg y prosiect ac ysgrifennu amdanynt ac i ddenu rhagor o leisiau amrywiol i drafod yr economi a'r iaith yn gyhoeddus.

→ **Fforwm Bwrlwm:** cyfarfod rhithiol rheolaidd oedd yn caniatáu i'r rhanddeiliaid a'r rheini sydd â diddordeb ym mhrosiect ARFOR ddod ynghyd i drafod yr economi a'r iaith am gyfnod o awr.

→ **Bocs ARFOR:** prosiect oedd yn mynd allan i gymunedau yn ardal ARFOR i gynnal sgwrsiau ynghylch yr iaith a'r economi a'u ffilmio er mwyn clywed eu syniadau a chreu bwrlwm ynghylch y rhaglen.

→ **Arweinwyr y Dyfodol:** partneriaeth arbennig ar y cyd gyda Chlybiau Ffermwyr Ifanc ardal ARFOR oedd yn gweld aelodau CFFI yn rhannu eu profiadau ynghylch pam yr oeddent wedi aros yn eu hardaloedd lleol neu wedi dychwelyd ar ôl amser i ffwrdd, ynghyd â'r hyn sydd gan fyw a gweithio yng nghefn gwlad ei gynnig i bobl ifanc.

→ **Gwobrau Mwyaf Cymraeg:** digwyddiad yn dathlu cyfraniadau unigolion a busnesau i'r Gymraeg mewn bywyd cymdeithasol a masnachol Cymraeg.

→ **Gofodau Cymraeg:** rhoddwyd sylw arbennig i Ofodau Cymraeg fel modd o godi ymwybyddiaeth am eu gwerth i fusnesau lleol a chreu ymdeimlad o falchder am bresenoldeb y Gymraeg yn lleol.

I ddysgu mwy am brosiectau amrywiol **Bwrlwm ARFOR** ewch i www.bwrlwmarfor.cymru

UWCHGYNHADLEDD 'ARFOR 2024'

Cynhaliwyd Uwchgynhadledd ARFOR ym Mharc y Sgarlets yn Llanelli. Roedd y diwrnod yn gyfle i randdeiliaid ARFOR a'r rheini oedd wedi bod yn gweithio ar y rhaglen i ddod ynghyd i drafod a dathlu'r gwaith a'r hyn a gyflawnwyd fel rhan o'r rhaglen.

Arweiniwyd y diwrnod gan y cynhyrchydd a'r cyflwynydd Angharad Mair, a bu nifer o siaradwyr gwadd yn trafod gwahanol agweddau o bresenoldeb y Gymraeg yn eu busnesau hefyd. Ymhlith uchafbwyntiau'r diwrnod oedd clywed gan arweinwyr prosiect ARFOR yn amlinellu cynnydd y rhaglen, gweithgareddau grŵp er mwyn

trafod gwahanol syniadau ynghylch y Gymraeg yn y gweithle a sesiynau rhwydweithio anffurfiol i bobl gael dod i adnabod ei gilydd a thrafod ymhellach.

Roedd hefyd yn gyfle gwyb i glywed gan a holi cwestiynau i arweinwyr busnes oedd wedi elwa'n uniongyrchol o waith y gwahanol ffrydiau. Roedd y Ffair Fasnach a gynhaliwyd fel rhan o'r diwrnod hefyd yn gyfle gwerthfawr i'r rheini oedd yn mynychu gael cwrdd, trafod a phrynu gan fasnachwyr o ar draws ardaloedd ARFOR a chlywed eu straeon unigol.

Dywedodd llefarydd ar ran Lafan, trefnwyr y digwyddiad:

Ein nod gydag Uwchgynhadledd 'ARFOR 24' oedd denu holl sectorau busnes (preifat, cymdeithasol) yn ogystal â'r sector cyhoeddus i ddigwyddiad fyddai'n dod â rhanddeiliaid eang o ar draws rhanbarth ARFOR i gytuno ar ddatganiad o ymrwymiad i wneud "mwy a gwell defnydd o'r Gymraeg" er mwyn gwneud safiad, a thwrw a bwrllwm o amgylch y pwnc. Cafwyd rhaglen llawn-dop o siaradwyr gwadd, gweithgareddau grŵp a chyfleoedd rhwydweithio anffurfiol yn sgil hynny.

Gyda maint y lleoliad, roedd cyfle i fanteisio a chynnal 'Ffair Fasnach'. Cyfle i fusnesau ARFOR arddangos eu busnesau (ein targed oedd 25-30 busnes), creu cysylltiadau newydd, mabwysiadu perthynas ar draws ardal ARFOR a dathlu'r amrywiaeth o fusnesau sydd yn gwneud budd economaidd o'r Gymraeg — i gyd o dan un to.

Roedd hefyd yn gyfle i gefnogi busnesau sydd heb lwyddo i dderbyn cymorth ariannol drwy un ai Cymunedau Mentrus, Cronfa Her neu Llwyddo'n Lleol, er mwyn ehangu'r rhwydwaith o fusnesau sydd yn uniaethu a chydweithio yn ardal ARFOR. Roedd cyfle i'r busnesau cymwys fanteisio yn rhad ac am ddim ar stondin arddangos, lluniaeth a hefyd cyfleoedd rhwydweithio. Wrth gynnal y Ffair fasnach ar yr un diwrnod â'r Uwchgynhadledd, roedd cyfle i fynychwyr y gynhadledd i ymweld â'r Ffair fasnach, ac i'r busnesau a oedd yn arddangos i eistedd mewn ar y gynhadledd a dysgu a chael eu hysbrydoli ymhellach.

Cynhaliwyd gweithgor bach o ffrydiau gwaith eraill rhaglen ARFOR, ynghyd â Menter Iaith Cymru ac aelod o dîm Comisiynydd yr Iaith Gymraeg, er mwyn sicrhau cydweithio ac ychwanegu gwerth i'r digwyddiad.

Cytunwyd y byddai'r 25-30 slot busnes yn y Ffair fasnach yn cael cynnig cyntaf i'r busnesau oedd eisoes wedi buddio o gymorth ARFOR, drwy'r Gronfa Her, Llwyddo'n Lleol a Chymunedau Mentrus. Cafodd y ffrydiau gwaith gyfle i enwebu 10 busnes yr un o'r ffrydiau, ac yna i ni yn Lafan i gysylltu â nhw a chynnig cyfle i arddangos. Bu'r adborth yn bositif iawn gan y busnesau, gyda nifer ohonynt wedi mwynhau gwerthiannau uchel ar y diwrnod.

Cafwyd presenoldeb da yn y gynhadledd, gydag amrywiaeth o bobl o sectorau amrywiol.

ARWEINWYR Y DYFODOL

Partneriaeth ar y cyd rhwng Bwrlwm ARFOR a'r Clybiau Ffermwyr Ifanc oedd Arweinwyr y Dyfodol, gyda'r nod o arddangos y cyfleoedd oedd ar gael i unigolion oedd yn ystyried dychwelyd i ardaloedd ARFOR drwy adrodd straeon rheini oedd wedi cymryd y cam i symud yn ôl yn barod. Drwy gyfweiliadau fideo dangoswyd enghreifftiau o sut mae unigolion wedi dychwelyd ac wedi canfod llwyddiant yn eu gyrfaedd drwy ffeindio gwaith neu sefydlu busnesau er mwyn gwasanaethu anghenion lleol, gan ddefnyddio rhwydweithiau parod a chysylltiadau sefydledig i'w cynorthwyo yn y broses.

Roedd y ffilmiau byrion hyn yn fodd effeithiol o ddarlledu rhai o brif negeseuon Bwrlwm ARFOR gan ganolbwyntio ar neges gadarnhaol oedd yn pwysleisio manteision byw yn ardaloedd ARFOR gan fynd i'r afael â rhai o'r rhagdybiaethau a'r mythau sy'n bodoli yno. Dengys y fideo fod yr ardaloedd hyn yn llefydd bywiog, lle mae modd i bobl ifanc fentro mewn busnes a chanfod llwyddiant, sydd iddynt fywyd cymdeithasol a chymunedau cryf lle mae modd creu bywyd hapus ac ystyrlon.

“

Yn un o'r ffilmiau mae Cadi Mars Jones sydd wedi dychwelyd i Feirionnydd ar ôl gwneud gradd yng Nghaerdydd, yn adrodd ei stori ac yn pwysleisio'r cyfleoedd sydd ar gael i bobl ifanc:

Dwi'n meddwl ma pawb o'r genhedlaeth hyn wrach di deud 'tha ni 'O rhaid chi fynd i ffwrdd i gael gwaith , mynd i'r dinasoedd mawr wedyn dod nôl adre' ond dwi'm yn meddwl taw dyna ydi'r achos. Dwi'n meddwl mae o be da chi'n neud o, ac os da chi isio gyrfa dda mewn ardal wledig ma'n bosib neud a mae'r cyfleoedd sydd ar gael yn ddiddiwedd.

BWRLWM ARFOR – HYD AT FIS MAWRTH 2025

141

Nifer yr unigolion sy'n cymryd rhan mewn gweithgareddau gwella sgiliau Cymraeg

Mentrau Iaith Cymru wedi bod yn llwyddiannus mewn cais i'r Gronfa Her. Mae'r Mentrau Iaith hefyd yn rhan o gais WRU.

Cryfhau'r berthynas a chydweithio gyda'r Mentrau Iaith

269

Nifer negeseuon hyrwyddo'r Gymraeg/hunaniaeth

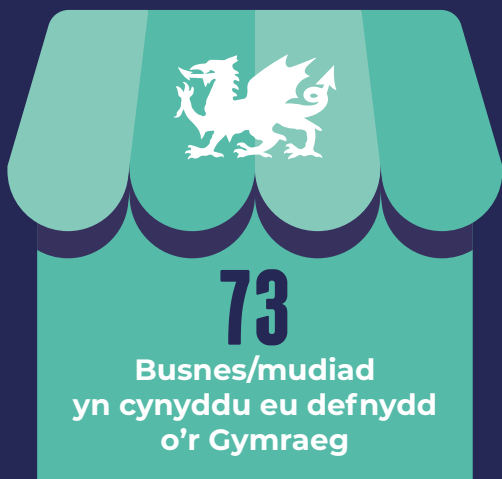
100

Cynllun treftadaeth/diwylliant/cynnyrch lleol/Naws am Le a gefnogwyd

73

Busnes/mudiad yn cynyddu eu defnydd o'r Gymraeg

39

Cynnig Cymraeg wedi eu gwobrwyo

FFRWD 5: MONITRO, GWERTHUSO A DYSGU

Amcan ffrwd Monitro, Gwerthuso a Dysgu Rhaglen ARFOR oedd cynnal ymchwil yn edrych ar Raglen ARFOR er mwyn cofnodi llwyddiannau'r cynllun ynghyd â dysgu beth y gellid ei wella a'i ddatblygu yn ystod oes y prosiect ac yn y dyfodol. Roedd y prosiect yn cael ei gyflenwi gan gwmni ymchwil Wavehill mewn partneriaeth â chwmni Sgema a Phrifysgol Aberystwyth gyda chyllideb o £300,000 dros gyfnod y prosiect. Wavehill oedd hefyd yn gyfrifol am y gwaith gwerthuso ar brosiect ARFOR 1.

Bu Wavehill yn hynod weithgar yn monitro a gwerthuso Rhaglen ARFOR yn ei chyfanrwydd ers 2022. Maent wedi paratoi gwerthusiad terfynol trwyadl o'r prosiect sy'n asesu'r holl ffrydiau gwaith yn eu tro, gan gymryd gofal i gasglu'r wybodaeth angenrheidiol a chynnal cyfweiliadau â rhanddeiliaid, cyfranogwyr y rhaglen, y rheini a dderbyniodd gymorth drwy'r rhaglen a threfnwyr a gweinyddwyr y rhaglen ar bob lefel.

Roedd gwaith Prifysgol Aberystwyth yn agwedd newydd o'r rhaglen wnaeth helpu'r rheini oedd yn llywio a chymryd rhan yn y prosiect i ddysgu mwy am y

cysylltiadau rhwng economi ac iaith ar ffurf papurau ymchwil, adroddiadau, gweithdai, darlithoedd a seminarau. Roeddent hefyd yn allweddol wrth edrych ar enghreifftiau o du hwnt i Gymru gan dynnu ar brofiadau cynllunwyr iaith o ar draws Ewrop a thu hwnt er mwyn cryfhau'r rhaglen a rhannu gwersi.

Roedd cwmni Sgema hefyd yn gyd-bartneriaid ar y ffrwd hon ac wedi helpu i gynnal amryw o sesiynau trafod, erthyglau, blogiau gwadd ac ymchwil pellach i gyd-fynd ag amcanion rhan hon y prosiect. Fe wnaeth eu gwefan Arsyllfa, ddarparu ffrwd gyson o straeon ynghylch prosiect ARFOR, yn ogystal â chynnig golwg ar y cyd-destun ehangach ar ffurf blogiau a straeon oedd yn trafod ardaloedd a chymunedau ARFOR a thaflu goleuni ar rai o'r ffactorau allweddol wrth wraidd y prosiect.

Fel rhan o'r gwaith hwn, fe aeth criw i ymweld â Gwlad y Basg er mwyn dysgu am y gwaith sy'n digwydd yno o fewn y gyfundrefn addysg, byd busnes a'r awdurdodau lleol er mwyn cryfhau Basgeg fel iaith, a'i gwneud yn rhan annatod a naturiol o'r byd gwaith drwy ymyraethau arloesol.

CYNHADLEDD CRYFHAU DEALLTWRIAETH AC EDRYCH TUAG AT Y DYFODOL

Cynhaliwyd cynhadledd 'ARFOR: Cryfha Dealltwriaeth ac Edrych Tuag At Y Dyfodol' yng Nghanolfan Medrus, Prifysgol Aberystwyth. Roedd y gynhadledd yn cynnig cyfle i fynychwyr gael cymryd rhan mewn amryw o sesiynau, cyflwyniadau a sgysiau. Ynghyd â sesiynau trafod a chyflwyniadau ar bynciau penodol, darparwyd rhagflas o rai o brif bwyntiau gwerthusiad terfynol Wavehill o raglen ARFOR. Roedd y gynhadledd hefyd yn darparu cyfle i randdeiliaid a'r rheini sydd wedi bod yn rhan o Raglen ARFOR i ddod ynghyd i drafod y prosiect a'u hargraffiadau tua therfyn y prosiect.

Bu'r adborth i'r diwrnod yn dda ac dileu roedd yr ymateb ar y diwrnod i'r gwahanol sesiynau yn gadarnhaol. Roedd y brwdfrydedd a'r angerdd amlwg oedd i'w glywed yng nghyfraniadau unigolion yn ystod y sesiynau trafod yn drawiadol, gan ddangos unwaith yn rhagor fod dyfodol y Gymraeg yn bwnc sy'n ysbrydoli meddwl dwys.

Llwyddwyd i greu'r amgylchiadau ar gyfer trafodaethau ystyrlon a diddorol oedd yn galluogi mynychwyr i rannu eu profiadau a'u mewnwelediadau gwerthfawr ynghylch y rhaglen, a'r heriau ehangach y mae ardaloedd gogledd a gorllewin Cymru yn eu hwynebu. Ymddengys fod yna awch gwirioneddol i fynd i'r afael â syniadau sydd yn trafod yr economi yn yr ardaloedd hyn yng nghyd-destun y Gymraeg a sut mae defnyddio cynlluniau buddsoddi er budd cymunedau Cymraeg eu hiaith.

Cyfoethogwyd y drafodaeth gan yr ystod eang o unigolion wnaeth fynychu, gydag arbenigwyr o amrywiaeth helaeth o feysydd yn bresennol ac yn barod i rannu eu profiadau a'u syniadau er mwyn datrys rhai o'r heriau pennaf y mae ardaloedd ARFOR yn eu hwynebu.

Yn siarad ar ran Wavehill, dywedodd Lowri Cunnington-Wynn, arweinydd y diwrnod:

Roedd y gynhadledd yn llwyddiant ysgubol – yn gyfle gwyh i ddod â phobl at ei gilydd i drafod yr heriau a'r cyfleoedd sy'n wynebu ein cymunedau, ein heconomi a'r Gymraeg. Rydym yn ddiolchgar iawn i bawb a gyfrannodd i wneud y diwrnod mor llwyddiannus. Mae'n glir bod cydweithio yn allweddol a bod parhau â rhai o'r sgysiau hyn yn bwysig dros ben.

Wrth drafod y gwerthusiad i'w gyhoeddi yn hwyrach yn 2025 dywedodd Ioan Teifi o Wavehill:

Mae gan werthusiad ARFOR 2 rôl hollbwysig wrth helpu llywio sut dylid cefnogi prif amcanion y rhaglen i'r dyfodol. Wrth feddwl am yr her o golli siaradwyr Cymraeg ifanc o'r ardaloedd hyn, mae'r gwerthusiad yn cynnig cyfle i asesu pa wersi allwn gymryd o gyflwyno'r rhaglen a sut dylid taclo'r heriau yma wrth symud ymlaen.

YMWELIAD ARFOR Â GWLAD Y BASG, ARGRAFFIADAU DR. ELIN ROYLES

Roedd y criw brwd ar daith ARFOR i Wlad y Basg, dan arweiniad Elin Haf Gruffydd Jones, yn gyfuniad o aelodau Bwrdd ARFOR, grŵp swyddogion ARFOR, swyddogion cyrff yn gweithredu'r rhaglen a staff o brifysgolion yn ymwneud â'r rhaglen. Bu'n gyfle i ddeall mwy am weithgaredd sefydliadau cyhoeddus lleol a phrifysgolion yng Ngwlad y Basg i gefnogi'r Fasgeg.

Profiad trawiadol oedd clywed gan Faer Hernani, tref yn nhalaith Gipuzkoa, 9 cilomedr o Donostia. Yn dref o ychydig dros ugain mil o bobl, mae oddeutu 240 cwmni diwydiannol yno'n gweithio mewn sectorau amrywiol, gan gynnwys cwmnïau rhyngwladol a rhai'n rhan o grŵp cydweithredol Mondragon. Eglurodd y Maer fod €40 miliwn o gyllideb yn flynyddol gan y dref yn sgil incwm trethiannol iach o'r diwydiannau yn yr ardal. Tra nad oedd cyfrifoldeb penodol am ddatblygu economaidd gan y lefel hon o lywodraeth, eu bwriad fel cyngor oedd cael dylanwad ieithyddol drwy eu gweithredu mewnol, ddefnyddio grymoedd caffael, mewn prosiectau ac yn eu perthynas â chwmnïau mawr.

Elfen allweddol i geisio cael dylanwad ieithyddol oedd gweithredu'n fewnol yn y Fasgeg. Ystyrient eu hunain fel un o'r cyngorau mwyaf yn defnyddio'r Fasgeg fel iaith fewnol. Tra bod y penderfyniad i weithredu'n fewnol drwy'r Fasgeg yn 2011 wedi bod yn gymharol ddadleuol, bellach roedd wedi'i dderbyn ac wedi gwreiddio. Felly, y Fasgeg yw iaith cyfarfodydd ac roedd ganddyn nhw weithdrefnau mewnol o ran defnyddio'r Fasgeg. Pe byddai angen darparu gwybodaeth yn Sbaeneg, byddai'n cael ei chyfieithu ar y diwedd. Câi cyfieithu ar y pryd o'r Fasgeg i'r Sbaeneg hefyd ei ddefnyddio mewn rhai cyfarfodydd allanol, ond ddim yn aml. Roedd gan bob swydd yn y cyngor broffil iaith ac roedd dealltwriaeth o'r Fasgeg yn uwch ymysg y staff na'r proffil iaith.

Roedd y cyngor hefyd yn gosod amodau a chymalau iaith yn eu cytundebau caffael darparu gwasanaethau, er enghraifft i lanhau, delio gyda sbwriel, neu ddarparu gofal. Roedd eu disgwyliadau ieithyddol yr un peth â phetai'r cyngor ei hun yn darparu'r gwasanaeth. Er enghraifft, roedd disgwyl i broffil iaith staff gyfateb gyda disgwyliadau'r cyngor petai nhw'n darparu'r gwasanaeth. Mae cytundeb caffael hefyd yn cynnwys asesiad o anghenion ieithyddol ar gyfer swyddi penodol. Roedd cost darparu hyfforddiant iaith cael ei chynnwys a'i chydabod, a'r cyngor tref yn monitro'r gweithrediad. Cyfrifoldeb a phroses mewnol cwmni fyddai asesu sgiliau iaith ei staff fel rhan o asesu cydymffurfio â'r disgwyliadau. Os na fyddai'r corff yn gwireddu'r disgwyliadau cymalau iaith, byddai gofyn llunio cynllun iaith yn amlinellu sut i'w wireddu. Gan fod 14 mlynedd ers cyflwyno'r trefniadau, roedd cwmnïau wedi arfer ac yn deall y disgwyliadau.

Menter drawiadol oedd cytundeb y cyngor gyda menter gydweithredol i ddarparu gofal yn y cartref i henoed Hernani. Cyfrannodd y cyngor at sefydlu'r fenter wedi'i rhedeg gan fenywod wedi mudo i Sbaen. Gan fod eu sgiliau ieithyddol Basgeg yn gyfyngedig a'r cyngor am iddynt ddatblygu eu sgiliau Basgeg, fel rhan o'r cytundeb mae'r cyngor yn talu 15% o oriau gwaith y gweithwyr i ddysgu'r Fasgeg mewn canolfannau dysgu iaith. Dyma fenter yn diwallu'r angen am ddarparu gofal cymdeithasol, y gweithwyr yn datblygu sgiliau llafar yn y Fasgeg ac yn hybu integreiddio cymdeithasol drwy ddod â dwy gymuned at ei gilydd. Nid oedd asesiad ffurfiol o'r rhaglen 3 blynedd oed ond argraff staff y cyngor oedd bod y gweithwyr yn cymryd rhan mewn digwyddiadau eraill yn y dref a bod y cynllun yn eu galluogi i gefnogi'u plant yn y system addysg Fasgeg, a bod y fenter yn chwalu mythau am heriau dysgu a gwerth y Fasgeg.

Roedd y cyngor hefyd yn gweithio gyda chwmnïau bach a chanolig o fewn eu hardal i gynyddu eu defnydd o'r Fasgeg yn fewnol, yn weledol a gyda chleientiaid. Eu disgwyliad oedd y byddai unrhyw un yn cynrychioli cwmni fyddai'n cwrdd â'r cyngor yn gallu siarad Basgeg. Nid oedd gan y cyngor rym i orfodi cwmnïau i osod arwyddion Basgeg ond fe allent eu hybu i wneud hynny. Pe bai cwmni yn methu â darparu fersiwn mewn Basgeg, byddai neuadd y dref yn eu cynorthwyo. Datblygiad diweddar oedd pasio deddfwriaeth leol yn creu disgwyliad ar gaffis neu fwytai oedd am ddefnyddio tir cyhoeddus (e.e. teras neu bafin) i ddarparu fwydlen mewn Basgeg.

Hefyd, defnyddiai'r cyngor gymalau iaith fel rhan o'r drefn caniatâd cynllunio. Er mwyn ceisio dylanwadu ar archfarchnadoedd fel Lidl i wneud y Fasgeg yn weladwy, roeddent yn llunio cytundebau arwahân. Nid oedd modd rhoi gofyniad iaith arnynt yn ôl y gyfraith ond roedd cymalau iaith yn cael eu trafod gyda chwmni o'r cychwyn a'r cyngor yn datblygu Memorandwm Cyd-Ddealltwriaeth. Tra nad oedd sail gyfreithiol gadarn, ystyriwyd hyn fel ffordd o annog

gwneud y Fasgeg yn weladwy ac yn ceisio sicrhau bod cwmnïau mawr yn dod i mewn i'r ardal yn ymwybodol o bwysigrwydd y Fasgeg a'r disgwyliadau arnynt.

Dyma gyfoeth o enghreifftiau o weithredu cadarnhaol ieithyddol gan gyrff cyhoeddus.

Yn achos Prifysgol Mondragon, tanlinellwyd potensial interniaethau i feithrin cysylltiadau myfyrwyr â gweithleoedd, gan gynnwys i ddefnyddio'r Fasgeg. Mae'n enghraifft dda o integreiddio rhwng gweithleoedd a phrifysgolion all gefnogi darparu llwybrau gyrfa i sgiliau proffesiynol a swyddi Cymraeg lleol.

Yn nhref Hernani, gwelwyd arwyddocâd defnyddio cyfuniad o rymoedd lleol i hyrwyddo iaith leiafrifol. Mae gwerth i bob elfen: o weithredu'n fewnol yn y Fasgeg, disgwyliadau ieithyddol uchel mewn prosesau cytundebau caffael, cynnwys ystyriaethau ieithyddol wrth sefydlu mentrau cydweithredol i ateb bylchau mewn darpariaeth gwasanaethau, a defnyddio grymoedd cynllunio a dylanwad i hyrwyddo'r iaith wrth ymwneud gyda chwmnïau.

MONITRO, GWERTHUSO A DYSGU – HYD AT FIS MAWRTH 2025

CASGLIADAU

Mae gwaddol rhaglen ARFOR yn parhau i ddatblygu ymhellach, ac mae'r ymdrechion i barhau amcanion y prosiect yn destun gweithgarwch ehangach drwy waith awdurdodau lleol a rhanddeilaid. Serch hyn mae dal angen rhaglen waith arbennig sy'n mynd i'r afael yn uniongyrchol â rhai o'r heriau pennaf wnaeth ysgogi sefydlu ARFOR yn y lle cyntaf. Ymysg y prif feysydd sy'n gofyn sylw pellach mae:

- Yr angen am newid y naratif 'does dim byd yma i fi' ac i gynnig naratifau gwahanol ynghylch beth sydd gan ardaloedd ARFOR i'w cynnig i bobl ifanc.
- Datrysiad cynaliadwy a hir dymor ar gyfer yr heriau mae mudo pobl ifanc o'r ardaloedd lle'u magwyd a ddim yn dychwelyd yn eu codi, a'r newid demograffeg sylweddol sy'n dyfod o'r herwydd.
- Ymgyrch i rannu'r hyn a ddysgwyd a ddatblygwyd fel rhan o raglen ARFOR ymhellach, gan fanteisio ar y cyfleoedd sydd eisoes yn bodoli a'r rhwydweithiau sefydledig sydd wedi eu ffurfio o ganlyniad.

Rydym wedi dysgu llawer wrth wneud a datblygu'r rhaglen, ac mae tîm yn ARFOR yn llwyr argyhoeddedig bod angen gwirioneddol i rannu'r gwersi hynny ac adeiladu arnynt fel bod ymyraethau'r dyfodol yn gallu datblygu ac ehangu'r gwaith a wnaethpwyd fel rhan o ARFOR a sicrhau dyfodol llewyrchus i economïau cymunedau lleol a'r iaith Gymraeg yn y cymunedau hyn.

Llwyddiannau

Mae'r gwaith a wnaethpwyd fel rhan o'r ffrwd Monitro, Gwerthuso a Dysgu ac yn benodol adolygiad terfynol Wavehill o'r rhaglen wedi amlygu rhai o brif llwyddiannau ARFOR. Mae rhain yn cynnwys:

- Llwyddiant i gyflawni rhaglen sylweddol, amlweddol ac arloesol oedd yn troedio tir newydd mewn cyfnod byr iawn.
- Traweffaith economaidd gadarnhaol ar yr ardaloedd wnaeth dderbyn cymorth.

- Cynnydd yn y defnydd o'r Gymraeg yn y byd gwaith, gyda busnesau'n adrodd eu bod yn fwy tebygol o ddefnyddio'r Gymraeg fel iaith weithredol fewnol ac yn allanol wrth gyfathrebu â'r cyhoedd, cwsmeriaid a busnesau eraill.
- Llwyddiant i ddylanwadu ar batrymau mudo yn dilyn ymyraethau llwyddiannus.
- Y bodlonrwydd uchel a fynegwyd gan y rheini oedd ynghlwm wrth y rhaglen mewn rhyw fodd.

Heriau

Darganfyddodd y broses monitro heriau a wynebwyd yn ystod y broses gweithredu hefyd, a bydd angen i unrhyw ymyraethau pellach ystyried y rhain os oes gwaith am barhau yn y maes hwn. Ymysg yr heriau a nodwyd roedd:

- Effaith cyfnod gweithredol byr y rhaglen ar ei effeithlonrwydd.
- Amwysedd o ran prif amcanion y rhaglen a'r allbynnau.
- Diffyg diffiniad clir o'r 'heriau lleol' yn ardal ARFOR.
- Diffyg strwythur monitro cadarn.

Gwersi a Chyfeiriad y Dyfodol

Wrth ystyried y gwersi a ddysgwyd wrth weithredu ARFOR a'r hyn sydd ei angen i sicrhau gwaddol hir dymor y rhaglen, mae angen sicrhau tri pheth yn bennaf.

- Yn gyntaf mae angen sicrhau ymroddiad hir dymor i ymyraethau sydd â chyfnod estynedig iddynt ac sydd â dosbarthiad eang, er mwyn mesur effaith ac effeithiolrwydd mesurau fel y rhai a ddatblygwyd yn ARFOR 2.
- Yn ail mae angen prif-frydio yr elfennau rheini o'r rhaglen sydd wedi bod yn llwyddiannus, gan sicrhau fod yr hyn a'u gwnaethant yn rhaglenni effeithiol yn cael ei gadw a'i ddatblygu.

→ Yn drydydd dylid canolbwyntio ar gryfderau'r rhaglen wrth ddylanwadu a galluogi datrysiadau ac atebion arloesol i broblemau cymhleth. Nid oes modd i unrhyw raglen o'r fath ateb pob her yn uniongyrchol ac felly mae angen blaenoriaethu a ffocysu ar y meysydd hynny lle gellir gwneud gwahaniaeth gwirioneddol.

Mae llwyth o ymdrech a gwaith caled wedi ei wneud i sicrhau bod Rhaglen ARFOR yn gwireddu ei hamcanion. Mae cydweithio rhwng sefydliadau a chyflenwyr wedi bod yn greiddiol i'r prosiect, a bellach rydym yn gallu dweud yn hyderus bod rhwydwaith gref wedi ei ffurfio ar draws y rhanbarth i wireddu'r prosiect arloesol hwn.

Mae ARFOR 2 wedi adeiladu ar waith cychwynnol ARFOR 1 ac wedi parhau'r broses bwysig o godi ymwybyddiaeth ymysg y

cyhoedd ynghylch y cyfleoedd sydd ar gael iddynt o fewn eu hardaloedd lleol a'r hyn sydd gan ffrydiau ARFOR i'w gynnig iddynt wrth edrych tua'r dyfodol. Mae yna bellach sylfaen gadarn yn ei lle er mwyn sicrhau llwyddiant os oes modd i gynnal y momentwm a pharhau'r buddsoddiad angenrheidiol sydd ei angen yn yr ardaloedd hyn.

Mae llawer o waith i'w wneud o hyd felly, ond mae poblogrwydd a buddsoddiad personol y rheini sydd wedi bod ynghlwm â'r ffrydiau gwaith yn dyst i'r ffaith bod y rhaglen wedi cael effaith go iawn ar lawr gwlad. Os gallwn barhau'r gwaith da hwn gan ddatblygu'r hyn a ddarganfyddwyd yn oes y prosiect yn seiliedig ar yr elfennau mwyaf llwyddiannus, rydym yn ffyddiog y byddwn yn gweld newid gwirioneddol bellach yn sut rydym yn deall, dehongli a gweithredu ynghylch yr economi a'r iaith yng nghadarnleoedd y Gymraeg.

